

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **ЧІКОВА Іллі Анатолійовича** на тему:
«Інноваційний механізм підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств» представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертації. Сучасна кон'юнктура ринку характеризується новими умовами ведення конкуренції, які залежать від інноваційно-активного вектору розвитку учасників ринку. Інноваційно-активний вектор розвитку аграрних підприємств характеризується удосконаленням виробничої бази, оновленням системи ресурсного та матеріально-технічного забезпечення, адаптацією збутової мережі до вимог зовнішнього середовища. Швидка динаміка змін в технології виробництва, управлінні та організації підприємством призводить до загострення конкурентної боротьби, в якій більш ефективними та успішними стають підприємства, що спрямовують значні ресурси на створення різноманітних інновацій, приділяють достатньо часу інноваційній діяльності. У зв'язку із цим дослідження в даному напрямі є актуальними.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень Вінницького національного аграрного університету і є складовою частиною науково-дослідних тем: «Організаційно-економічний механізм розвитку конкурентоспроможного виробництва та переробки сільськогосподарської продукції» (номер державної реєстрації 0116U006037, 2016-2018 рр.), де автором досліджено теоретичні підходи до трактування понять «інновація», «конкуренція» та сформовано власне авторське бачення щодо розуміння сутності цих понять; «Економіко-математичне моделювання управлінських процесів та їх інформаційна підтримка для підприємств АПК» (номер державної реєстрації 0113U002379, 2019-2021 р.), у межах якої автором досліджено та систематизовано підходи до оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємств; «Управління ланцюгами постачання в умовах діджиталізації економіки» (0121U109445, 2021-2023 рр.), де автором

запропоновано модель нечіткої логіки ідентифікації стадій життєвого циклу суб'єктів господарювання.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретико-методичне обґрунтування засад формування інноваційного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі системного поєднання показників конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу з урахуванням стадій життєвого циклу суб'єктів господарювання.

Для досягнення цієї мети були поставлені та вирішені такі завдання:

- ідентифікувати поняття «інноваційна діяльність» та «інноваційний процес» у формуванні інноваційного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств;

- проаналізувати існуючі методи оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємств у контексті формування інноваційних переваг;

- визначити місце науково-технічного прогресу як складової інноваційного механізму у підвищенні конкурентоспроможності аграрних підприємств;

- оцінити сучасний стан та тенденції розвитку аграрних підприємств;

- виявити та оцінити напрями інноваційного розвитку аграрних підприємств;

- провести діагностування конкурентоспроможності аграрних підприємств шляхом використання методів нейромережевого моделювання на основі характеристик латентності;

- запропонувати підхід щодо визначення стадій життєвого циклу аграрних підприємств як передумови формування їх стратегій підвищення конкурентоспроможності;

- запропонувати модель ідентифікації рівня готовності аграрних підприємств до інноваційних трансформацій;

- сформулювати порядок вибору стратегій підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств з урахуванням стадій

життєвого циклу суб'єктів господарювання.

Об'єкт дослідження – процеси підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних і прикладних засад забезпечення функціонування інноваційного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Наукова новизна полягає у розробці комплексної методики вибору та обґрунтування стратегій підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств з урахуванням інноваційно-активного вектору їх діяльності.

Найбільш суттєві наукові результати дисертаційної роботи, що містять наукову новизну і характеризують особистий внесок автора, наступні:

вперше: розроблено систему заходів із формування порядку вибору стратегій підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств шляхом запровадження інноваційного механізму, який ґрунтується на посиленні конкурентних позицій відповідно життєвого циклу суб'єктів господарювання та рівня їх готовності до інноваційних трансформацій;

удосконалено: підходи щодо теорій розвитку науково-технічного прогресу, що дозволили виявити зміни стану функціонування економічної системи, побудувати процес завершення життєвого циклу попереднього та порядок становлення нового технологічного укладу; діагностування конкурентоспроможності аграрних підприємств, що дозволяє враховувати принципи нейромережевого моделювання для побудови складних, адаптивних та гнучких моделей виявлення сильних сторін у діяльності аграрних підприємств; підхід до визначення стадій життєвого циклу аграрних підприємств, який, на відміну від наявних, пропонує використовувати синтез теорії нечіткої логіки та нечітких часових рядів для відслідковування коливань грошових потоків підприємств у процесі їх господарської діяльності; процес ідентифікування рівня готовності аграрних підприємств до інноваційних трансформацій, який, на відміну від наявних, ґрунтується на визначенні обсягу забезпеченості фінансовими ресурсами для формування інноваційного

потенціалу; комплексну методику вибору та обґрунтування стратегій підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств, яка, на відміну від наявних, ґрунтується на визначенні інноваційного вектору розвитку підприємства, виходячи із можливого інноваційного потенціалу;

набули подальшого розвитку: положення теорії інновації в частині авторського бачення розуміння сутності поняття «інновація», що дозволяє сформулювати категорії «інноваційна діяльність» та «інноваційний процес» у розумінні функціонування інноваційного механізму; використання понять щодо динамічності розвитку аграрного ринку у частині авторського бачення сутності «інноваційна конкурентоспроможність» у теоретичних підходах про конкуренцію, конкурентоспроможність, конкурентні переваги, з метою визначення складу інноваційного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах посилення ролі науково-технічного прогресу; оцінювальні аспекти сучасного стану та тенденцій розвитку аграрних підприємств, виходячи із державних пріоритетів підтримки аграрного сектору економіки шляхом використання коштів державного бюджету; порядок визначення перспектив інноваційної діяльності підприємств через запропоновану порівняльну систему, що дозволяє орієнтуватися на індекс ефективності інновацій держави порівняно з іншими країнами світу; підходи запровадження теорії життєвого циклу суб'єктів господарювання у контексті виявлення вектору інноваційного розвитку економічних систем для ідентифікації їх системи цілей на стадіях «зародження», «росту», «зрілості» та «спаду» з метою вибору стратегій підвищення здатності до ефективного функціонування аграрних підприємств.

Практичне значення одержаних результатів. Окремі наукові розробки автора щодо підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на інноваційній основі використовуються у практичній діяльності аграрних підприємств Вінницької області, зокрема: СФГ «ЯВІР» під час визначення рівня конкурентоспроможності, застосовуючи підхід інтегральної оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємств, який полягає у

зведенні показників господарської діяльності підприємства з метою визначення його конкурентних позицій (довідка № 103 від 17.12.2018 р.); ФГ «Ірина-О.Т.» під час ідентифікації рівня інноваційного потенціалу, як передумови формування механізмів раціонального використання ресурсів для здійснення інноваційної діяльності (довідка № 51/3 від 30.05.2020 р.); ТОВ «Бізнес Агро Імперія» під час визначення стадій життєвого циклу з метою виявлення вектору розвитку суб'єкта господарювання (довідка № 64 від 21.05.2022 р.).

Положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Вінницького національного аграрного університету під час викладання окремих частин навчальних дисциплін «Інформаційні системи і технології у фінансах», «Електронна комерція». Практичне значення одержаних наукових результатів зумовило їх впровадження у навчально-методичний процес та наукову роботу кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики (довідка № 01.1-60-1563 від 02.10.2020 р.).

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Дисертаційна робота відповідає вимогам до досліджень такого рівня. Роботу виконано на належному науковому рівні. У дисертаційній роботі досліджено, теоретично узагальнено та вирішено наукове завдання щодо розв'язання актуальної наукової задачі, спрямованої на удосконалення теоретико-методичного базису та формування інноваційного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств в сучасних умовах із урахуванням фактору життєвого циклу суб'єктів господарювання.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою. Відображені в ній висновки, рекомендації та положення наукової новизни, які виносяться на захист, отримані здобувачем особисто. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використані лише ті ідеї та положення, які є результатом власних напрацювань здобувача.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота викладена на

312 сторінках комп'ютерного тексту (із них основного – 197). Вона складається з вступу, 3 розділів, висновків та рекомендацій виробництву, 22 додатків, списку використаної літератури, що налічує 289 найменувань. Робота містить 34 таблиці та 64 рисунка.

У вступі здобувач обґрунтовано подає актуальність теми, звертає увагу на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. У дисертаційній роботі сформульовано мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, методи дослідження, наукову новизну, практичне значення результатів, задекларовано особистий авторський внесок.

У першому розділі «Теоретичні засади інноваційного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств» розглянуто теоретичні підходи до трактувань понять «інновація», «інноваційна діяльність», «інноваційний процес» як економічної категорії; досліджено категоріальний апарат понять «конкуренція», «конкурентні переваги», «конкурентна боротьба» та «конкурентоспроможність»; сформовано та обґрунтовано основні теоретичні засади та напрями формування інноваційного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств; визначено місце науково-технічного прогресу складової інноваційного механізму у підвищенні конкурентоспроможності аграрних підприємств;

У другому розділі «Оцінка інноваційного розвитку аграрних підприємств та аналіз їх конкурентоспроможності» проаналізовано сучасний стан розвитку аграрних підприємств та тенденції їх розвитку; досліджено рівень інноваційної діяльності України у розрізі глобальних індексів; здійснено аналіз інноваційної активності підприємств України та визначено напрями їх підвищення; обґрунтовано підхід до діагностування конкурентоспроможності аграрних підприємств шляхом використання методів нейромережевого моделювання на основі характеристик латентності; визначено рівень конкурентоспроможності аграрних підприємств та здійснено їх розподіл за групами конкурентоспроможності.

У третьому розділі «Обґрунтування порядку вибору та реалізації

стратегій підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі інноваційної компоненти» наведено модель ідентифікації стадій життєвого циклу аграрних підприємств як передумови формування стратегії підвищення їх конкурентоспроможності; визначено стадії розвитку аграрних підприємств та виявлено напрями інноваційного розвитку; визначено рівень готовності аграрних підприємств до інноваційного розвитку по відношенню до визначеного вектору розвитку; обґрунтовано та запропоновано порядок прийняття рішень щодо вибору стратегій підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств з урахуванням їх інноваційної спрямованості та циклічності розвитку.

Висновки мають відповідне наукове обґрунтування, які спрямовані на вирішення питання щодо формування інноваційного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі системного поєднання показників конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу з урахуванням стадій життєвого циклу суб'єктів господарювання.

У цілому, позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Чікова Іллі Анатолійовича, повноту методичної основи досліджень, високий рівень актуальності і практичної значимості, вважаю за доцільне вказати на окремі недоліки та висловити побажання:

1. Дослідження обсягів і структури державної підтримки, представлених у підрозділі 2.1, доцільно було б логічно продовжити при формуванні пропозицій у 3 розділі.

2. У підрозділі 2.1. варто було б подати динаміку кількості аграрних підприємств у розрізі організаційно-правових форм.

3. У підрозділі 2.2. бажано було б змістити акцент дослідження в бік оцінювання агросектору, зокрема, провести SWOT-аналіз інноваційної конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України.

4. У 3 розділі варто було б розглянути можливість застосування стратегії диверсифікації розвитку аграрних підприємств як передумови підвищення їх конкурентоспроможності.

Однак, наведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку

дисертаційної роботи І.А. Чікова.

Загальний висновок. З огляду на актуальність, новизну, важливість отриманих автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків, вважаю, що дисертаційна робота Чікова Іллі Анатолійовича «Інноваційний механізм підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств», відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а також відповідає вимогам, передбаченим вимогам освітньо-наукової програми, яку успішно завершив здобувач, вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (затверженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її автор Чіков Ілля Анатолійович може бути рекомендований для присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка.

Рецензент

кандидат економічних наук,
доцент кафедри аграрного
менеджменту та маркетингу
Вінницького національного
аграрного університету

Оксана КУБАЙ

Підпис Кубай О.І. засвідчую

Вчений секретар

Галина ШПАКОВСЬКА